

4. має у своєму складі або у зовнішньому середовищі джерела для функціонування; 5. володіє системними властивостями, які не повинні тлумачитися як сума властивостей його елементів. Так, пропускаючи поняття «платіжної системи» через призму філософії та враховуючи принцип, яким користуються правники (принцип системи правових норм або неможливості тлумачення норми поза контекстом) стає очевидним, що по-перше, платіжна система є окремим об'єктом дослідження, яка має відповідну мету – проведення переказу коштів в Україні. По-друге, вона складається із взаємопов'язаних складових елементів-суб'єктів, що утворюють певну структуру та виконують відповідні функції для досягнення цілей, які стоять перед платіжною системою. По-третє, платіжна система має управління, завдяки якому всі елементи функціонують погоджено та цілеспрямовано. Так, функції по забезпеченню діяльності платіжної системи, визначенню правил роботи платіжної системи виконує платіжна організація. Всі члени платіжної системи укладають з платіжною організацією платіжної системи договори та отримують ліцензії платіжної системи для подальшого надання послуг учасникам платіжної системи щодо проведення переказу за допомогою цієї платіжної системи. По-четверте, має законодавчі підстави для свого функціонування. По-п'яте, платіжній системі притаманні системні властивості. До статичних властивостей платіжних систем можна віднести цілісність, відкритість, внутрішню неоднорідність та структурованість. До динамічних властивостей – функціональність та існування у середовищі, яке постійно змінюється. До синтетичних властивостей платіжних систем можна віднести доцільність та неподільність на частини.

Таким чином, за допомогою застосування філософської категорії «система», яка сконцентрувала в собі накопичені знання та є своєрідним орієнтиром для правників, враховуючи орієнтацію вітчизняного законодавця на європейську ідею у пошуках економічної та правової природи «платіжної системи», а також виходячи з рівня українського законодавства можна говорити про існування системи платіжного права, яке поступово, через поняття платіжної системи відокремлюється від банківського права.

Список бібліографічних посилань

1. Иванов В. Ю. Некоторые теоретические и практические аспекты законодательства о национальной платежной системе. *Банковское право*. 2011. № 6. С. 71–78.

Одержано 11.04.2018

УДК 437.1

Олег Олексійович Первомайський,

доцент кафедри цивільного права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВА ФУТУРОЛОГІЯ. СПРОБА ОБҐРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ

Можна зі всієї впевненістю спрогнозувати, що маючи тисячолітню історію свого розвитку, право, у всіх свої проявах, в ХХІ столітті стикнеться з новими викликами та проблемами, успішність вирішення яких є важливою передумовою розвитку вже не стільки самого права, скільки соціуму у цілому.

В цьому сенсі слід констатувати, що можливо саме в цьому столітті людство стикнеться з проблемою переосмислення не лише поняття *держави* як одного з об'єктів правових досліджень, а також потребою сучасного витлумачення та розуміння таких визначальних для існування всіх та кожного з учасників правовідносин понять як *людина*, *права* та *свободи людини*, *особа*, *сім'я*, *шлюб* і т. п.

Саме тому, ці та інші подібні міркування мають обґрунтувати необхідність дослідження не лише сучасних, а й перспективних проблем теорії та практики юриспруденції, з метою чого мають бути щонайменше виявленні можливі шляхи розвитку права у цілому та його окремих інститутів.

Правове прогнозування є доволі відомим методом наукового дослідження правових явищ та понять, застосування якого дозволяє виявити перспективні шляхи розвитку права та його окремих складових. Водночас, слід визначати, що в переважній більшості випадків зазначений метод наукових досліджень використовується як *допоміжний*. Тобто, такий метод пізнання надає додаткову можливість виявити та дослідити найближчу у часі перспективу розвитку того чи іншого явища або поняття та, як наслідок з цього, запропонувати в певних випадках відповідні зміни до чинного законодавства.

Подібна прагматичність в наукових дослідженнях, звісно, цілком можлива, але вона не враховує поширену думку стосовно того, що швидкість змін як самого людства, так й усіх пов'язаних з ним соціальних, технічних та інших явищ і процесів значна збільшилася, що дозволяє стверджувати про невідворотність *істотних* змін в праві та практиці його реалізації вже в найближчі роки.

Внаслідок чого можна зробити припущення про те, що через 10–20 років *світ* та *право* (у цілому та в певних його частинах) зазнають настільки істотних змін, що повільність змін в теорії та практиці юриспруденції буде причиною продукування нових, а не вирішення існуючих на той час соціальних та правових конфліктів.

В аспекті прогнозованих змін не менш важливим є те, стосовно чого відбувається сучасний навчальний процес майбутніх правників, яким вже сьогодні потрібно надати знання та навички не лише щодо тлумачення та застосовування *права* та *закону*, а також надати розуміння про те, якими можуть будуть ці явища та поняття, їх окремі підгалузі, інститути в найближчому чи віддаленому майбутньому. Власне, слід враховувати, що для студентів-правників вже сьогодні актуальне питання щодо їх можливої спеціалізації в юридичній освіті, оскільки можна зробити припущення про те, що частина юридичних знань та навичок, які набувають студенти в процесі сучасного навчання, не буде витребувані в їх професійній діяльності в майбутньому.

Можливою організаційною формою поєднання результатів наукових досліджень в сфері правового прогнозування, напрацювання сукупності відповідних знань та навичок, що будуть представлені в якості навчального матеріалу, може бути *правова футурологія*.

Фактична наявність об'єкту та предмету дослідження для *правової футурології* ґрунтується на згаданому вище високому темпі (швидкості) змін самого людства, соціуму, рівня техніки тощо, що цілком логічно потребуватиме розробки механізму правового регулювання цих змін та їх можливих наслідків.

Лаконічно, основні напрямки досліджень правової футурології можуть бути визначені як: майбутнє правове розуміння *людини*, тлумачення обсягу її *прав* і *свобод*, перспективи появи *електронної особи*, спроби здійснення правосуддя *електронним суддею* і т. п.

Так, вже сьогодні, з огляду на зростаючі можливості медицини, біотехнологій, трансплантології та інших суміжних галузей знань, техніку праву слід в черговий раз повернутися

до питання про те, що ж являє собою *людина* з позиції права. При цьому, звісно, йдеться про багатоаспектність цієї проблематики.

По-перше, в цій проблематиці слід вказати на потребу реагування права на майбутній прогрес медицини, біотехнологій тощо. Так, в теперішній час внаслідок медичних втручань відбувається вимушена або добровільна зміна лише окремих частин тіла людини. Однак вже в близькому майбутньому зможе відбуватися фактична «побудова» тіла людини з різних природних та штучних органів тощо. Внаслідок чого, після, наприклад, пересадки голови одній людині іншій, виникає питання про те, життя та правосуб'єктність якої людини збережено внаслідок такого медичного втручання.

В цьому сенсі слід також згадати припущення ізраїльського історика Юваля Ной Харарі стосовно того, що в майбутньому (до 2100 року) внаслідок економічної чи іншої нерівності, одна частина людей, маючи можливість доступу до біотехнологій та інших досягнень прогресу, буде на шляху перетворення себе в людей-кіборгів, що забезпечуватиме продовження їх життя, захист здоров'я, підвищення інтелектуальних, фізичних та інших можливостей, в той час як інша частина людей всього цього ризикує бути позбавленою. Внаслідок чого відбудеться «розподіл» людей на різні групи, які, за думкою вже інших фахівців, зокрема Давида Ейдельмана, можна буде визначати як *різні біологічні види людини*.

По-друге, у пошуках відповіді на питання що ж являє собою *людина*, необхідно враховувати, що в майбутньому народження людини буде наслідком не лише вже не доволі звичних репродуктивних технологій, а більш істотних втручань в цей процес на генетичному рівні і т. п. Звісно, можна стверджувати про існування законодавчих заборон, наприклад, на клонування людини, однак існування подібної заборони насправді не спростить надання відповіді на питання: «чи є *людиною* істота, яка клонована в результаті застосування забороненої процедури?»

По-третє, триваючі офіційні та неофіційні пошуки моделі продовження життя людини шляхом відшукування тіла-донора чи чогось подібного, актуалізує питання про те, що ж є такого в конкретній *людині*, що перетворює її в індивідуалізовану істоту – суб'єкта права: певний орган чи їх сукупність, результат функціонування цього органу чи їх сукупності тощо.

Цікаво також те, що якщо розвиток уявлень про людину, прогрес в медицині та біотехнологіях тяжіє до її певного трансформування у *людину-робота (кіборга)*, що дійсно сприятиме подоланню ряду одвічних проблем людства, зокрема, наявності хвороб, то одночасно існує тенденція створення *роботів* андроїдного типу. Тобто, створення роботів, схожих на людей, який вже за певною традицією позначаються як *кіборги*.

Власне, футурологами вже висловлена думка стосовно того, що до середини цього століття *людина* під час соціальної комунікації вже не зможе з впевненістю відрізнити іншу людину від роботи андроїдного типу. Власне, частині людей, на думку футурологів, така диференціація й не буде потрібна, оскільки вони надаватимуть перевагу спілкуванню саме з такими штучними створіннями.

З огляду на останнє, відомі вже багато десятиліть правила робототехніки, запропоновані Айзеком Азімовим, мають бути опрацьовані на предмет того, чи можуть ці положення з наукової фантастики впроваджені як обов'язкові правила-норми для вже тривалий час існуючої робототехніки.

Окремим, але не менш проблематичним для майбутньої розвитку людства та права є питанням *штучного інтелекту*, що до того ж може існувати як мережа тощо, а не обов'язково у вигляді роботи андроїдного типу.

Щодо цього питання слід констатувати, вже існуючу дискусію про можливе надання *штучному інтелекту* (автономним його частинам чи певному цілому) або *роботам*, що матимуть штучний інтелект або дещо подібне, якості *електронної особи*, а як наслідок з цього *правосуб'єктності* та інших правових наслідків з цього. В цій дискусії є прихильники та опоненти тези про надання *штучному інтелекту* та (або) *роботам* якості *електронної особи*, а отже правова футурологія має долучитися до продовження дослідження цієї проблематики.

Стосовно останньої з виокремлених проблем важливо буде врахувати не лише загальний соціальний та правовий ефект від визнання, наприклад, *робота* з штучним інтелектом чи без нього *електронної особою* для цілого людства, а й те, яким чином почнуть формуватися «соціальні зв'язки» між людьми та цими *електронними особами*. Зокрема, доволі легко спрогнозувати актуальність в майбутньому питання щодо можливості визнання існування «сімейних» відносин між *людиною* та *роботом* андроїдного типу.

Проблема нового розуміння *людини* в праві майбутнього не обмежиться проблемою можливого відмежування *людини* з одного боку, та *штучного інтелекту* чи *робота* з іншого. Насправді проблема полягатиме й в продовженні пошуків відповіді на питання про обсяг прав та свобод *людини* як в аспекті встановлення балансу між правами та свободами окремих людей у відносинах між собою (наприклад, право на штучне переривання вагітності буде конкурувати з можливим правом на життя ненародженої дитини, а право на приватність – з правом на збирання та поширення інформації), так й у визначенні балансу між правами та свободами *людини* з одного боку, та обов'язками та обмеженнями стосовно цих прав та свобод, що продукуються державою чи іншим публічним утворенням з іншого боку.

Останнє твердження ґрунтується на розумінні того, що розвиток права на сучасному етапі здійснюється за різнонаправленими тенденціями, для однієї з яких характерно не стільки удосконалення системи захисту прав та свобод *людини*, скільки ігнорування або навіть руйнація цієї системи.

Тобто, *верховенство право* як засадниче положення в тлумаченні обсягу прав та свобод *людини*, це радше тривала в процесі свого досягнення мета розвитку сучасної юриспруденції, чим вже доконаний факт його існування та застосування. Тому, правова футурологія має виявити можливі нові права та свободи *людини* майбутнього, запропонувати більш ефективні правові способи збалансування цих прав та свобод з іншими дотичними явищами та поняттями тощо.

Не менш перспективним для досліджень правового футурології є питання *електронного судді*, як можливий варіант трансформації вже існуючого в судочинстві поняття *електронного суду*.

При цьому під *електронним суддею* розуміється не стільки форма вираження останнього, наприклад згаданий вище робот-андроїдного типу, скільки зміст цього явища, а саме: відповідна комп'ютерна програма (програмне забезпечення).

Розмірковуючи про таку можливу перспективу, слід згадати про те, що здійснення правосуддя лише і винятково *людиною*, має, внаслідок цього, іманентні переваги та недоліки. Зокрема, якщо зацентувати увагу на останніх, йдеться про відому не лише вітчизняній юриспруденції проблему судових помилок, перевантаження суддів, судової корупції тощо.

Натомість використання в окремих категоріях справ, зокрема, в комерційних спорах щодо стягнення заборгованості, спрощених процедур або інших стандартів доказування, наприклад, *балансу ймовірностей*, з певною рівнем прогнозованості може завершитися в майбутньому тим, що подібного роду ймовірності краще будуть прораховані (враховані)

не *суддею-людиною*, а *електронним суддею*. Зрозуміло, що електронний суддя не може бути корумпованим або таким, що зазнав втоми від великої кількості розглянутих справ.

Отже, можна зробити припущення про те, що використання у чинному процесуальному законодавстві окремим елементів так званого електронного суду може розглядатися лише як певний проміжний етап розвитку судочинства, що звершиться створенням та діяльністю в певних категоріях справ *електронного судді*.

Підсумовуючи наведене, можна стверджувати, що дослідження в сфері *правової футурології* можуть бути спрямовані на відшукування й інших перспективних проблем у розвитку права та його окремих складових. Власне, своєчасне виявлення цих проблем та пропонування способів їх подолання вже є тим результатом, що виправдовує факт існування *правової футурології* як окремої галузі знань юридичної науки, тим більше, що можливе створення останньої не перешкоджатиме подальшому використанню методу правового прогнозування іншими галузевими науками.

Одержано 15.04.2018

УДК 347.77

Олена Вікторівна Піхурець,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7512-951X>

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА ДОМЕННЕ ІМ'Я

Існує безліч проблемних та не менш актуальних питань, що стосуються правового регулювання відносин, пов'язаних зі здійсненням прав на об'єкти права інтелектуальної власності. Наявність ефективної правової охорони права інтелектуальної власності є важливою умовою динамічного розвитку інноваційної економіки будь-якої країни. Формування глобальної мережі та стрімка інформатизація суспільства неминуче призвело до виникнення нових правових конфліктів, вирішення яких ускладнено через відсутність спеціального національного законодавства і неоднозначного застосування судами загальних норм права. Одним з найбільш поширених і специфічних конфліктів такого роду є доменні спори, що виникають у зв'язку з використанням доменних імен як в мережі Інтернет так і поза її межами.

Як показує правозастосовна практика, саме законодавча не визначеність не дозволяє в повній мірі забезпечити захист правоволодільців доменів. Особливо коли справа стосується використання у домені відомих прізвищ чи імен політиків, діячів науки та мистецтва, коли мова йде про конфлікти навколо загальновідомих торговельних марок, географічних зазначень та комерційних найменувань, тощо. На практиці вважають за краще викупувати домени, ніж звертатися до суду за захистом своїх прав.

Домен є фундаментом цифрових технологій та необхідним елементом адресації в мережі Інтернет, дозволяє замінити IP-адресу, що складається з довгої цифрової послідовності, більш інформативним словесним позначенням, що ідентифікує веб-сайт та